

نگاهی به حقوق خانواده در قانون  
مدنی ایران - ۹



عباس منتهاهی

# ازدواج با فرد خارجی و شرایط آن

ازدواج زن ایرانی با مرد تبعه خارجه  
ازدواج مرد ایرانی با زن تبعه خارجه  
ازدواج محصلین و مأمورین و نمایندگان دولتی با زن تبعه خارجه

قرار دارد که شرح آن ذیلاً خواهد آمد.  
ماده ۱۰۶۰ قانون مدنی ایران، در این خصوص چنین مقرر می‌دارد:  
ازدواج زن ایرانی با تبعه خارجه در مواردی هم که مانع قانونی ندارد  
موکول به اجازه مخصوص از طرف دولت است.  
ماده فوق جنبه قهقی ندارد، بلکه از جمله قواعد و نظامات مملکتی  
است که بنا به مصلحت دولت و اتباع آن وضع گردیده و صرفاً جنبه  
سیاسی دارد.

در تشریح ماده ۱۰۶۰ موالی مطرح است و آن این است که منظور  
ماده از عبارت (... در مواردی که مانع قانونی ندارد...) چیست؟ بی تردید،  
منظور آن است که هرگاه هیچ یک از موانع نکاح - که بعداً درباره آنها  
بحث خواهیم کرد - مثل فریب، کفر و امثال آن، بین زن ایرانی و مرد غیر  
ایرانی موجود نباشد نیز ازدواج بین آنان منوط به اجازه مخصوصی از  
طرف دولت ایران است علت آن هم عبارت از این است که، اولاً این امر  
نوعی حمایت از حقوق زن مسلمان ایرانی است؛ بدین معنا که قاتونگذار،  
از این طریق زن را به دقت، تأمل و تعمق بیشتر در تصمیمی که برای  
ازدواج با بیگانگان دارد و می‌دارد و به او فرصت می‌دهد تا در این موارد  
بیشتر بیندیشد و پس از اینکه صلاح و سداد خود را به خوبی تشخیص داد  
تصمیم بگیرد. ثانیاً، دولت در صورتی مبادرت به صدور مجوز می‌نماید  
که وجود پاره‌ای شرایط را که از نظر مصلحت زن مقرر شده است احراز  
نماید. ثالثاً طبق قوانین ایران، زن ایرانی پس از آنکه با یک تبعه خارجه  
ازدواج نمود تابعیت ایرانی خود را از دست می‌دهد و به تابعیت دولت  
متبوع شوهر داخل می‌شود، لذا ازدواج زن ایرانی با تبعه خارجی آزاد  
گذارنده نشده و موکول به اجازه دولت است. لازم به توضیح است، اجازه  
مزبور به وسیله وزارت کشور صادر خواهد شد و این وزارت به عنوان

درادانه سلسله مقالات و گاهی به حقوق خانواده در قانون مدنی ایران،  
بانوجه به ماده ۱۰۶۰ و ماده ۱۰۶۱ قانون مدنی به شرایط و چگونگی  
ازدواج زن ایرانی با مرد تبعه خارجه، ازدواج مرد ایرانی با زن تبعه خارجه و  
ازدواج محصلین و مأمورین و نمایندگان دولتی با زن تبعه خارجه پرداخته  
شده است. براساس ماده ۱۰۶۰ - قانون مدنی، در صورتی که یک زن ایرانی  
تصمیم بگیرد با مردی بیگانه ازدواج نماید باید از دولت اجازه بگیرد که این  
امر، نوعی حمایت از حقوق زن مسلمان ایرانی است، زیرا با این ازدواج، زن  
تابعیت ایرانی خود را از دست می‌دهد و به تابعیت دولت متبوع شوهر داخل  
می‌شود. ازدواج مرد ایرانی با زن تبعه خارجه، چنانچه مانع شرعی و قانونی  
نداشته باشد ممنوع نیست و منوط به دریافت اجازه از دولت نمی‌باشد ولی  
ازدواج کارکنان وزارت امور خارجه با بیگانگان، ممنوع می‌باشد.

ماده ۱۰۶۰ قانون مدنی: ازدواج زن ایرانی با تبعه خارجه در مواردی هم  
که مانع قانونی ندارد موکول به اجازه مخصوص از طرف دولت است.

ماده ۱۰۶۱ قانون مدنی: دولت می‌تواند ازدواج بعضی از مستخدمین و  
مأمورین رسمی و محصلین دولتی را با زنی که تبعه خارج باشد موکول به  
اجازه مخصوص نماید.

## ازدواج زن ایرانی با مرد بیگانه

در صورتی که یک زن ایرانی تصمیم بگیرد با مردی بیگانه ازدواج  
نماید، باید از دولت اجازه بگیرد، ازدواج ایرانیان با اتباع خارجه اگرچه  
مانع قانونی هم در بر نداشته باشد، به لحاظ سیاسی تحت مقررات ویژه‌ای

مرجع تقاضای تحصیل اجازه ازدواج اتباع خارجه با زنان ایرانی، بررسی و ملاحظه خواهد نمود که آیا مرد تبعه خارجه که می‌خواهد با زن ایرانی ازدواج کند، شرایط لازم را دارا است یا نه؟<sup>(۱)</sup> این شرایط، یکی راجع به تمکن و استطاعت مالی مرد است، یکی راجع به دین اوست که بایستی مسلمان باشد، یکی راجع به وضعیت تاهل و تجرد اوست، یکی راجع به عدم پیشینه کیفری اوست، و شرایط دیگری که تماماً در جهت حمایت از حقوق زن مسلمان ایرانی است.

به هر حال، در صورتی که شرایط فوق در مرد جمع باشد، وزارت کشور مختار است و می‌تواند مجوز لازم را صادر نماید.

سؤالی که مطرح است این است که، چنانچه بدون اجازه دولت، زن ایرانی به نکاح تبعه خارجه درآید، نکاح او چه وضعیت حقوقی خواهد داشت، آیا این ازدواج صحیح و نافذ است یا خیر؟ در پاسخ به این سؤال باید گفت، قانون، نبودن اجازه را مانع نکاح به شمار نیاورده و ظاهراً آن را امر جدا از شرایط و موانع نکاح دانسته است.

لذا با توجه به آن که اجازه دولت از ارکان صحت نکاح به حساب نیامده، باید بر آن بود که نکاح مزبور صحیح است. به تعبیر دیگر، در فرض نبودن موانع شرعی، چنانچه زن مسلمان ایرانی بدون کسب اجازه مخصوص، با مرد مسلمانی که تبعه خارجه است ازدواج نماید، بی‌تردید ازدواج صحیح و آثار شرعی نکاح بر آن مرتب است؛ هرچند، اقدام کنندگان طبق مقررات و نظامات مملکتی تحت پیگرد قانونی قرار می‌گیرند.

طبق ماده ۱۷ قانون ازدواج مصوب سال ۱۳۱۶، هر خارجی که بدون اجازه دولت با زن ایرانی ازدواج نماید به حبس جنه‌ای از یکسال با سه سال محکوم خواهد شد. البته زن نیز در صورتی که طبق مقررات معاون جرم محسوب شود، مجازات خواهد شد.

این مجازات کیفری ازدواج با زن ایرانی بدون تحصیل اجازه دولت است. اما از نظر مدنی و حقوقی، با توجه به متن ماده ۱۰۶۰ قانون مدنی می‌توان گفت که ازدواج بدون پروانه مخصوص، نافذ است و دولت نمی‌تواند آن را برهم زند (ابطال کند) زیرا همان طور که اشاره شده قانون نبودن اجازه را مانع نکاح بشمار نیاورده و ظاهراً آن را طلبی جدا از شرایط و موانع نکاح دانسته است. از این رو، با بیانی که در موارد دیگر سابقه ندارد مقرر داشته است که ازدواج زن ایرانی با تبعه خارجه در مواردی هم که مانع قانونی ندارد، موقوف به اجازه دولت است؛ یعنی حتی هنگامی که از لحاظ مدنی شرایط نکاح موجود و مانع مفقود باشد، زن برای ازدواج با بیگانه باید از دولت اجازه بگیرد.<sup>(۲)</sup>

### ازدواج مرد ایرانی با زن بیگانه

پس از اینکه تکلیف ازدواج زن مسلمان ایرانی با تبعه خارجه روشن شد، اینک لازم است وضعیت ازدواج مرد ایرانی با زن تبعه خارجه را نیز روشن کنیم. بنابر این سؤال بعدی این است که، ازدواج مرد ایرانی با زن تبعه خارجه چه صورتی دارد، آیا مانند ازدواج زن ایرانی با تبعه خارجه نیاز به دریافت اجازه مخصوص از دولت دارد؟

پایخ این است که، اصولاً "ازدواج مرد ایرانی چنانچه مانع شرعی و قانونی نداشته باشد با زن تبعه خارجه ممنوع نیست و منوط به دریافت اجازه از دولت نمی‌باشد، اما نظر به مصالح سیاسی و اجتماعی به دستور ماده ۱۰۶۱ قانون مدنی:

دولت می‌تواند ازدواج بعضی از مستخدمین و مأمورین رسمی و محصلین دولتی را با زنی که تبعه خارجه باشد موقوف به اجازه مخصوص نماید.

این ماده نیز همانند ماده قبل، جنبه فقهی نداشته و صرفاً از نظامات مملکتی است. از آن جا که ازدواج بعضی از مردان ایرانی با زنان تبعه خارجه، به اعتبار شغل و سمت آنان، در مواردی با حیثیت و با سیاست عمومی کشور برخورد می‌کند و لازم است از جانب سیاست‌گزاران مملکت و دولت، نظارت و کنترلی بر این گونه ازدواج‌ها اعمال گردد این ماده، اختیار لازم را در این جهت به دولت داده است. در حال حاضر، مستخدمین وزارت امور خارجه مشمول منع بالا می‌باشند. بر حسب قانون، ازدواج کارکنان وزارت امور خارجه با اتباع بیگانه و پاکسانی که قبلاً بر اثر ازدواج به تابعیت ایران در آمده‌اند ممنوع شده است.

همان طور که اشاره شد این قاعده دارای جنبه سیاسی است و از نظر مصلحت دولت وضع گردیده است. زیرا در ازدواج کارمندان وزارت امور خارجه با بیگانهگان، خوف این است که زبان‌هایی برای کشور به بار آید.

ضمائم اجرای این قبیل ازدواج‌ها در قانون مقرر شده است: بموجب بند آخر ماده واحده مصوب سال ۱۳۳۵، "کارمندان متخلف صلاحیت ادامه خدمت در وزارت امور خارجه را نخواهند داشت؛ بنابر این کارمندی که برخلاف قانون مذکور ازدواج کند از خدمت وزارت امور خارجه منفصل خواهد شد ولی ازدواج او به دلایلی که عرض شد صحیح و نافذ است.

### زیونویس:

- ۱- در شرح به آیین نامه زایشی برایان اعصاب ۷۶/۷۵ که به موجب صورتنامه مورخ ۲۹/۴/۴۰ یک نفره به آن افزوده شده است. به موجب این نامه متذکران زن و مرد باید در صورت‌های عینی و قضایی صدور پروانه زایشی طبق صورت و تاریخ کشور مقدم دارند که تنظیم به گروهبان‌های زیر باشد:
- ۱- گروهبانان از مرجع رسمی کشور طرح مرد سنی در پلاچان بودن ازدواج با زن ایرانی و به وسیله نشان آن در کشور طرح مرد.
- ۲- در صورتی که مرد غیر مسلمان و زن مسلمان باشد گروهبان با استعلام تفرز مرد به دین حسن اسلام (ماده ۱۲) در صورت قضایی زن و وزارت کشور مدارک دیگری نیز به شرح زیر در مورد ازدواج متعلق خواهد کرد:
- گروهبان نشانش پیشینه بدون محکومیت کیفری.
- گروهبان سنی و وجود استطاعت و مکتن زوج و تمهید نامه زنی طرف مرد بیگانه، سنی بر اینکه متهمه شود هزینه و علقه زن و اولاد و هرگونه حق دیگری که زن نسبت به او پیدا کند در صورت بدهداری با ترک و تخلیه پرداخت نماید (ماده ۴۴).
- در مواردی که وزارت کشور تعلیمت بلدان می‌تواند برای حسن انجام وظایفی که طبق مقررات ایران به عهده شمرده است، مناسب از تصدیق از او متعلق کند (تعمیر الحالی) به بند ۳ ماده ۴ آیین نامه زایشی مصوب ۱۳۲۹.
- ۳- مراجعه شود به نکاح و انحلال آن (فصل و طلاق) صفحه ۱۰۵. دکتر اسکنداری - دکتر سبزه حسن صفائی.